

Економічний потенціал підприємства: сутнісні характеристики та структуризація

Орехова А.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного контролю та аудиту
Сумського національного аграрного університету

У статті проведено узагальнення теоретичних підходів до сутності категорій «потенціал підприємства» та «економічний потенціал підприємства». Наведено авторські визначення категорій «потенціал підприємства» та «економічний потенціал підприємства». Наведено та обґрунтовано структурні елементи економічного потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал, підприємство, фінансовий потенціал, виробничий потенціал, інвестиційний потенціал, трудовий потенціал, маркетинговий потенціал, організаційно-управлінський потенціал.

Орехова А.И. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ПРЕДПРИЯТИЯ: СУЩНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И СТРУКТУРИРОВАНИЕ

В статье проведено обобщение теоретических подходов к сущности категорий «потенциал предприятия» и «экономический потенциал предприятия». Приведены авторские определения категорий «потенциал предприятия» и «экономический потенциал предприятия». Приведены и обоснованы структурные элементы экономического потенциала предприятия.

Ключевые слова: потенциал, экономический потенциал, предприятие, финансовый потенциал, производственный потенциал, инвестиционный потенциал, трудовой потенциал, маркетинговый потенциал, организационно-управленческий потенциал.

Oriekhova A.I. ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE: INTRINSIC CHARACTERISTICS AND STRUCTURING

The article summarizes theoretical approaches to the essence of the categories "enterprise potential" and "economic potential of the enterprise". The author's definitions of the categories "enterprise potential" and "economic potential of the enterprise" are given. Structural elements of the economic potential of the enterprise are presented and substantiated.

Keywords: potential, economic potential, enterprise, financial potential, production potential, investment potential, labor potential, marketing potential, organizational potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із головних завдань діяльності господарюючого суб'єкта є забезпечення його фінансової стійкості. Важлива роль у реалізації цього завдання приділяється системі управління економічним потенціалом. Економічний потенціал підприємства є основою прийняття стратегічних управлінських рішень, зумовлює формування та реалізацію відповідної програми дій на перспективу, є головним драйвером управління суб'єктом господарювання. Дослідження сутності економічного потенціалу підприємства як основи економічного розвитку, структурування його складників дають змогу сформулювати принципи активізації економічної політики щодо інтенсифікації економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії потенціалу,

економічного потенціалу, його трактування подано в роботах О.В. Березіна, О.М. Ждан, Н.С. Краснокутської, О.І. Маслак, Є.В. Лапіна, М.С. Пантелєєва та ін.

Однак, не применшуючи значущість досліджень цих науковців, слід зазначити, що деякі питання потребують додаткового вивчення. Значна кількість питань з уточнення сутнісної характеристики та структуризації досліджуваної категорії потребує додаткового опрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до сутності категорії «економічний потенціал підприємства» та визначення й обґрунтування його структурних елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз наукових публі-

кацій із дослідження проблематики економічного потенціалу підприємства свідчить про значну кількість інтерпретацій та різноманіття змістового навантаження досліджуваної категорії, тому, досліджуючи сутність економічного потенціалу підприємства, доцільно розпочати з аналізу сутності потенціалу.

Становлення теорії потенціалу підприємства відображає складний інтеграційний процес її розвитку, що має багаторічну історію, характеризується широким спектром наукових підходів, установлює ідеї різних економічних концепцій, у котрих є спільне та відмінне в сучасних методах та методиках оцінювання потенціалу. Потенціал підприємства не може бути предметом дослідження тільки однієї теорії потенціалу, існують різноманітні підходи до визначення унікального джерела засобів, запасів, наявних та прихованих, виробничих, ринкових та інших можливостей підприємств з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників організації сучасного виробництва, що можуть бути приведені в дію [1, с. 254].

В етимологічному значенні термін «потенціал» походить від латинського слова *potentia*, що означає «сила», «приховані можливості»,

джерело сили або можливостей, які можуть бути практично реалізовані в господарській практиці. У табл. 1 наведено узагальнення наукових підходів до сутності термінів «потенціал», «потенціал підприємства».

Як видно з наведених вище визначень, у понятті «потенціал» є багато спільного, насамперед слово «можливість». Як зазначено у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, можливість – це наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; внутрішні сили, ресурси, здатності. [2, с. 684]. Також спільним є те, що практично в усіх визначеннях ґрунтування відбувається на наявних ресурсах підприємства.

Таким чином, можемо констатувати, що потенціал підприємства – це комплексне відображення наявних та майбутніх можливостей підприємства, що можуть бути максимально використані в господарській діяльності.

Наукова категорія «потенціал» в економіці визначається невиявленими, нерозкритими та нематеріалізованими можливостями. Перетворення можливостей із потенційних на реальні можливо завдяки економічній діяльності.

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності термінів «потенціал», «потенціал підприємства»

№ з/п	Автор, джерело	Визначення
1	Великий тлумачний словник сучасної української мови [2]	Потенціал – сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов.
2	С.І. Ожегов [3]	Потенціал – це ступінь потужності в якому-небудь відношенні, сукупність яких-небудь засобів, можливостей.
3	А.Б. Борисов [4]	Потенціал – сукупність наявних засобів, можливостей у якій-небудь галузі.
4	Й.С. Завадський [5]	Потенціал економічний – сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для потреб суспільства (виробництво, оборона тощо).
5	О.М. Ждан [6]	Потенціал підприємства – сукупна здатність підприємства здійснювати економічну, виробничу і фінансову діяльність, спрямовану на досягнення максимально можливого результату за умови альтернатив розвитку системи підприємства у зовнішньому середовищі функціонування, забезпечення високого ступеня фінансової стійкості й платоспроможності.
6	О.В. Пастошук [7]	Потенціал підприємства – це гранична можливість підприємства до генерації доданої вартості на основі максимального використання ресурсів (виробничих, трудових, організаційних) та досягнення ефекту синергії.
7	Н.С. Краснокутська [8]	Потенціал підприємства можна визначити як можливості системи ресурсів і компетенцій.
8	О.В. Березін [9]	Потенціал підприємства – це здатність підприємства забезпечувати очікуваний результат або вирішувати поставлені завдання в наявній системі внутрішніх і зовнішніх обмежень з урахуванням здатності носія до розвитку.

Економічний потенціал, як і категорія «потенціал», має значну кількість підходів до визначення.

Так, Л.Г. Квасній [10] констатує, що під економічним потенціалом підприємства розуміємо сукупність усіх форм ресурсного забезпечення та характеру його використання. Економічний потенціал являє собою також сукупність природних умов та ресурсів, можливостей, запасів та цінностей, які можуть бути використані підприємством для досягнення поставлених цілей та реалізації вибраних стратегій.

Як зазначено у вільній енциклопедії «Вікіпедія» [11], економічний потенціал – це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів країни, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу.

О.В. Березін [9] дає таке визначення: економічний потенціал підприємства – це здатність підприємства забезпечити отримання стабільного прибутку на основі задоволення потреб споживачів, за внутрішніх та зовнішніх обмежень з урахуванням можливості розвитку підприємства.

На думку Є.В. Лапіна [12, с. 27], економічний потенціал – сукупні можливості підприємства визначати, формувати та максимально задовольняти потреби споживачів у товарах та послугах у процесі оптимальної взаємодії з навколишнім середовищем та раціональним використанням ресурсів.

Як зазначає О.І. Маслак [13], економічний потенціал підприємства являє собою складну, динамічну, інтегровану, взаємопов'язану та синергічну сукупність усіх видів його наявних ресурсів і можливостей, включаючи перспективи їх збільшення, що використовуються для досягнення тактичних і стратегічних цілей розвитку підприємства та забезпечення його сталого розвитку. Проаналізувавши наведені підходи та констатуючи відсутність єдиного підходу до визначення даної категорії, наводимо авторське визначення: економічний потенціал підприємства – це найбільш ефективно використання сукупних можливостей, ресурсів та резервів підприємства для досягнення максимально досяжного стану економічної системи.

Слід зазначити, що відсутність єдиного підходу до визначення сутності економічного потенціалу підприємства також створює певні труднощі в обґрунтуванні складу

структурних компонентів, аналізу, оцінки та діагностики потенціалу підприємства. Структурування економічного потенціалу підприємства є підґрунтям для використання, розвитку, нарощування потенціалу, формування його стану відповідно до встановлених цілей підприємства.

Вважаємо, що до складу економічного потенціалу підприємства доцільно віднести виробничий потенціал, фінансовий потенціал, інвестиційний потенціал, трудовий потенціал, маркетинговий потенціал, організаційно-управлінський потенціал (рис. 1). Ці складники тісно взаємодіють між собою, формуються у сукупності та можуть бути ефективно використані лише разом як комплекс складових частин потенціалу суб'єкта господарювання.

Відправною точкою під час дослідження використовуваних і потенційних можливостей суб'єктів господарювання є виробничий потенціал, який є складним за структурою та доповнюється іншими видами потенціалів. Вони виступають по відношенню до виробничого потенціалу додатковими складниками.

Виробничий потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, які є в розпорядженні суб'єкта господарювання. Кількісні й якісні параметри цих ресурсів, а також їх інтеграція визначають його виробничу спроможність. Основне призначення виробничого потенціалу підприємства полягає у створенні нових вартостей, а його елементи повинні цілеспрямовано адаптуватися до вимог продукції. Своє призначення він зможе виконати, якщо його матеріально-речова форма та кількісне співвідношення його складників роблять його здатним функціонувати як вартість, яка створює нову вартість. Отже, склад і характеристики елементів виробничого потенціалу безпосередньо повинні відповідати й визначатися параметрами продукції, що виробляється.

Для того щоб виробничий потенціал зміг здійснювати цей безперервний і постійно поновлюваний процес, він сам також повинен безперервно і постійно відтворюватися. Виробничий потенціал повинен мати здатність до самовідтворення.

Виробничий потенціал підприємства є матеріальною передумовою прискорення науково-технічного прогресу. Між ними існує взаємозв'язок: чим вище техніко-економічний рівень елементів потенціалу і ступінь їх використання, тим потужніше матеріально-технічна база науково-технічного прогресу,

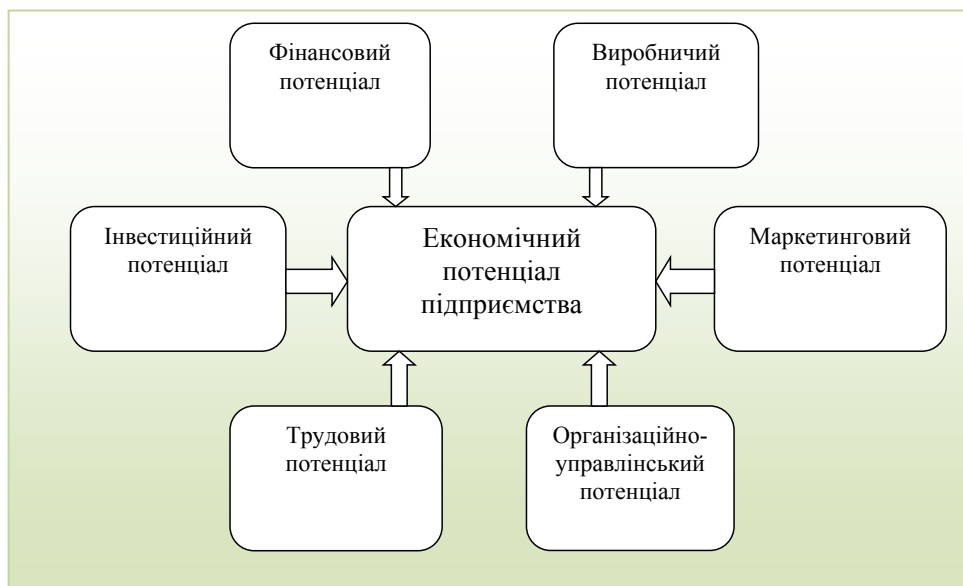

Рис. 1. Структурні компоненти економічного потенціалу підприємства

тим ширше горизонти впровадження його досягнень, більше можливостей для вдосконалення і збільшення елементів виробничого потенціалу підприємства. Вони взаємно вдосконалюють і розвивають один одного.

Фінансовий потенціал визначається як певний рівень потужності, ступінь можливості для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, зумовлені тими ресурсами, які є в розпорядженні підприємства, і здатністю цього підприємства ці ресурси ефективно використовувати й відтворювати. Фінансові ресурси знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання, і саме від їхнього обсягу, правильного використання залежать фінансова стійкість та конкурентоспроможність підприємства загалом. Фінансовий потенціал формується за рахунок власних і позикових коштів.

Інвестиційний потенціал підприємства – це можливість підприємства інвестувати у свій власний розвиток, купуючи різні активи і створюючи цією дією додатковий фінансовий потік. У зв'язку із цим важливим є наявність у підприємства механізмів, що перетворюють зростання його вартості в грошовий капітал – прибуток, що створює умова циклічності розвитку та можливості для розширення інвестиційної діяльності як у рамках підприємства, так і в рамках супутньої діяльності, створення дочірніх і спільних підприємств.

Інвестиційний потенціал підприємства являє собою не тільки здатність відтворити виробничу потужність, а й можливість залучити інвестиції в підприємство.

Інвестиційний потенціал являє собою найважливішу характеристику стану та перспективного використання ресурсних можливостей і джерел розвитку підприємства, є вирішальним у забезпеченні економічного зростання організації, відіграє важливу роль у розвитку інших її потенційних можливостей (виробничих, фінансових, маркетингових та ін.) за рахунок інвестиційної діяльності.

Трудовий потенціал підприємства – це наявні в даний час і передбачені в майбутньому трудові можливості, що характеризуються кількістю працівників, їх професійно-освітнім рівнем та іншими якісними характеристиками. Структура трудового потенціалу підприємства являє собою співвідношення різних демографічних, соціальних, функціональних, професійних та інших характеристик груп працівників і відносин між ними.

Маркетинговий потенціал визначається міццю або силою впливу суб'єкта господарювання на ринок споживачів, результатом якого є формування контингенту потенційних споживачів підприємства, готових здійснювати як первинні, так і вторинні покупки. Роль маркетингового потенціалу підприємства полягає у формуванні ринку потенційних споживачів товарів і послуг компанії, які забезпечують відтворення попиту на ці товари й послуги. Маркетинговий потенціал суб'єкта підприємництва складається з можливостей бізнес-суб'єкта залучати до придбання та споживання його товарів і послуг потенційних споживачів з урахуванням наявних у розпорядженні підприємства ресурсів.

Організаційно-управлінський потенціал підприємства – це сформована можливість організаційних складників, здатних до комбінування та формування комплексу пов'язаних дій, їх належної оцінки у відповідь на зміни зовнішнього середовища, забезпечення внутрішньофірмової гнучкості, ефективну діяльність конкурентоспроможного потенціалу за рахунок ефективності та гнучкості керівництва на всіх рівнях управління. Організаційний потенціал проявляється у трьох формах: як система, як модель поведінки й як результат. Організаційний потенціал як система – це структурована конструкція ресурсів компанії, об'єднаних загальною цільовою спрямованістю.

Запропонована структура економічного потенціалу підприємства є зручною у практичному застосуванні під час аналізу та оцінювання, дасть змогу проаналізувати її елементи на кожному етапі як під час формування, так і в процесі функціонування підприємства.

Інші види потенціалів, які були запропоновані вченими, можуть бути включеними до складу вищезазначених шести елементів економічного потенціалу підприємства.

Як справедливо зазначає М.С. Пантелєєв [14], важливою характеристикою потенціалу підприємства є взаємозамінність, альтернативність його елементів. Дійсно, нестачу виробничих потужностей підприємство може компенсувати більш ефективним їх використанням завдяки впровадженню інновацій, нестачу персоналу – наявністю фінансових ресурсів і управлінських можливостей щодо посилення кооперації виробництва, нестачу власних розробок нової продукції чи технології можна компенсувати, придбавши ліцензію, тощо. Водночас слід зазначити, що

економічний потенціал підприємства забезпечує реалізацію всіх процесів його діяльності й розглядається як теперішня основа для отримання майбутніх результатів у всіх аспектах діяльності підприємства. А отже, елементи потенціалу розглядаються взаємозамінними з погляду досягнення ключових цілей діяльності підприємства, що вимірюється узагальнюючими показниками результатів діяльності: прибутку, рентабельності, обсягу виробництва тощо. З погляду узагальнюючих показників діяльності елементи потенціалу дійсно слід розглядати як альтернативні, адже існує чимало альтернативних шляхів підвищення рівня ефективності виробництва, збільшення його обсягів. Яскравим прикладом цього є виробничі функції, зокрема функція Коба-Дугласа, що представляють чинники виробництва як взаємозамінні.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, можемо констатувати, що потенціал підприємства – це комплексне відображення наявних та майбутніх можливостей підприємства, що можуть бути максимально використані в господарській діяльності.

Економічний потенціал підприємства – це найбільш ефективне використання сукупних можливостей, ресурсів та резервів підприємства для досягнення максимально досяжного стану економічної системи.

До структурних компонентів економічного потенціалу підприємства доцільно віднести виробничий потенціал, фінансовий потенціал, інвестиційний потенціал, трудовий потенціал, маркетинговий потенціал, організаційно-управлінський потенціал. Подальші дослідження будуть пов'язані з визначенням характеру взаємодії та взаємовпливу зазначених елементів один на одного.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економіка підприємства в умовах ринкових перетворень: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О.Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2010. 390 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с.
3. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: Ок. 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений; под ред. проф. Л.И. Скворцова; 28-е изд., перераб. М.: Мир и Образование; Оникс, 2012. 1376 с.
4. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. М.: Книжный мир, 2009. 864 с.
5. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. Київ, 2006. URL: http://library.nlu.edu.ua/poln_text/knigi/kondor/ekonomic_sl_2006.pdf.
6. Ждан О.М. Економічне обґрунтування терміну «потенціал підприємства». Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.3. С. 139–142.
7. Пастощук О.В. Визначення сутності понять потенціал та вартість. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 4. Т. 4. С. 305–308.

8. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
9. Березін О.В., Плотник О.Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку. Полтава: Інтер Графіка, 2012. 221 с.
10. Квасній Л.Г. Антикризове управління економічним потенціалом. Бізнес Інформ. 2012. № 5. С. 248–250.
11. Економічний потенціал / Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB.
12. Лапін Е.В. Экономический потенциал предприятия: монография. Сумы: Университетская книга, 2002. 309 с.
13. Особливості формування економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська, О.О. Безручко. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9(135). С. 36–46.
14. Пантелєєв М.С., Шматько Н.М. Формування механізму стратегічного управління потенціалом підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 41. С. 209–215.

REFERENCES:

1. Yankovoy O.G. (2010) Ekonomika pidpryemstva v umovakh rynkovykh peretvorenj [The economy of the enterprise in the conditions of market transformations]. Odesa: Atlant. (in Ukrainian)
2. Busel V. T. (2005) Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoji ukrajinsjkoji movy : 250000 [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 250,000]. Kiev, Irpen: Perun. (in Ukrainian)
3. Ozheghev S. Y. (2012) Tolkovyj slovarj russkogho jazyka: Ok. 100 000 slov, termynov y frazeologhycheskykh vyrazhenij [Explanatory Dictionary of the Russian Language: Oak. 100,000 words, terms and phrasal expressions]. M.: "Izdatelstvo Mir and Education Ltd.": ООО Onyx Publishing House. (in Russian)
4. Borysov A. B. (2009) Boljšoj ekonomyčeskyj slovar [The Big Economic Dictionary]. M.: Bookworld. (in Russian)
5. Zavadsky J. S. (2006) Ekonomichnyj slovnyk [Economic dictionary]. Kyiv. – 2006. Available at: http://library.nlu.edu.ua/poln_text/knigi/kondor/ekonomich_sl_2006.pdf. (accessed 10 August 2018).
6. Zhdan O.M. (2010) Ekonomichne obghruntuvann termina "potencial pidpryemstva" [The economic substantiation of the term "enterprise potential"]. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine, vol. 20.3, pp. 139-142.
7. Pastoshhuk O. V. (2010) Vyznachennja sutnosti ponjatj potencial ta vartistj [Determination of the essence of concepts of potential and cost]. Bulletin of the Khmelnitsky National University, vol. 4. no. 4, pp. 305-308.
8. Krasnokutsjka N.S. (2005) Potencial pidpryemstva: formuvannja ta ocinka: [navch. posibn.] [Potential of the enterprise: formation and estimation: [curriculum. manual.]]. K.: Centr navchaljnoji literatury. (in Ukrainian)
9. Berezin O.V., Plotnyk O.D. (2012) Ekonomichnyj potencial aghrarnykh pidpryemstv: mekhanizmy formuvannja ta rozvytku [Economic potential of agrarian enterprises: mechanisms of formation and development]. Poltava: Inter Ghrafika. (in Ukrainian)
10. Kvasnij L. Gh. (2012) Antykryzove upravlinnja ekonomichnym potencialom [Anticrisis management of economic potential]. Business-Inform. no. 5, pp. 248-250.
11. Wikipedia – Free encyclopedia (2018) Ekonomichnyj potencial [Economic potential]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB (accessed 10 August 2018).
12. Lapyn E. V. (2002) Экономический потенциал предприятия : monografija [Economic potential of the enterprise: monograph]. Сумы : "Unyversytetskaja knygha". (in Ukrainian)
13. Maslak O.I., Kvjatkovsjka L.A., Bezruchko O.O. (2012) Osoblyvosti formuvannja ekonomichnogho potencialu pidpryemstva v umovakh cyklichnykh kolyvanj [Features of formation of economic potential of the enterprise in the conditions of cyclic oscillations]. Current problems of the economy. no. 9 (135), pp. 36-46.
14. Panteljejev M.S. (2013) Formuvannja mekhanizmu strateghichnogho upravlinnja potencialom pidpryemstva [Formation of the mechanism of strategic management of the enterprise potential]. Bulletin of the Economy of Transport and Industry, no. 41, pp. 209-215.